

C. PLINII CAECILII SECVNDI EPISTVLARVM LIBRI

I, 1

Fautori suo eius consilio se usum epistulas maiore cum cura scriptas ad edendas collegisse nuntiat.

GĀIUS PLĪNIUS SEPTĪCIŌ CLĀRŌ SUŌ SALŪTEM DĪCIT.

- 1 Frequenter hortātus es, ut epistulās, sī quās paulō cūrātius scrīpsissem, colligerem pūblicāremque. Collēgī nōn servātō temporis ōrdine (neque enim historiam compōnēbam),
- 2 sed ut quaeque in manūs vēnerat. Superest, ut nec tē cōnsiliī nec mē paeniteat obsequiī. Ita enim fiet, ut eās, quae adhūc neglēctae iacent, requīram, et, sī quās addiderō, nōn supprimam. Valē.

III, 16

Acta eiusdem et verba clariora alia, alia maiora esse Arriae, A. Caecinae Paeti uxoris, factis probat et exemplo. Lege plura de Arria et Paeto apud Martialis epigramma I, 13.

GĀIUS PLĪNIUS NEPŌTĪ SUŌ SALŪTEM DĪCIT.

- 1 Annotāsse videor facta dictaque virōrum fēminārumque alia clārīōra esse, alia māiōra.
- 2 Cōfirmāta est opīniō mea hesternō Fanniae sermōne. Neptis haec Arriae illius, quae marītō et sōlācium mortis et exemplum fuit. Multa referēbat aviae suae nōn minōra hōc, sed obscurīōra ; quae tibi exīstimō tam mīrabilia legentī fore, quam mihi audientī fuērunt.
- 3 Aegrōtābat Caecīna Paetus, marītus eius, aegrōtābat et fīlius, uterque mortiferē, ut vidēbātur. Fīlius dēcessit eximiā pulchritūdine, parī verecundiā, et parentibus nōn minus ob
- 4 alia cārus quam quod fīlius erat. Huīc illa ita fūnus parāvit, ita dūxit exsequiās, ut īgnōrāret marītus : quīn immō, quotiēns cubiculum eius intrāret, vīvere fīlium atque etiam commodiōrem esse simulābat, ac persaepe interrogantī, quid ageret puer, respondēbat : ‘Bene quiēvit,
- 5 libenter cibum sūmpsit.’ Deinde, cum diū cohibitae lacrimae vincerent prōrumperentque, ēgrediēbātur ; tunc sē dolorī dabat ; satiāta, siccīs oculīs, compositō vultū, redībat, tamquam
- 6 orbitātem forīs reliquisset. Praeclārum quidem illud eiusdem, ferrum stringere, perfodere pectus, extrahere pūgiōnem, porrigere marītō, addere vōcem immortalē ac paene dīvīnam : ‘Paete, nōn dolet.’ Sed tamen ista facientī, ista dīcentī, glōria et aeternitās ante oculōs erant ; quō māius est sine praemiō aeternitātis, sine praemiō glōriae, abdere lacrimās, operīre lūctum, āmissōque fīliō, mātrem adhūc agere.
- 7 Scrībōniānus arma in Illyricō contrā Claudium mōverat ; fuerat Paetus in partibus, et,
- 8 occīsō Scrībōniānō, Romam trahēbātur. Erat ascensūrus nāvem ; Arria militēs ōrābat, ut simul impōnerētur. ‘Nempe enim’, inquit, ‘datūrī estis cōnsulārī virō servulōs aliquōs, quōrum ē
- 9 manū cibum capiat, ā quibus vestiātur, ā quibus calciētur ; omnia sōla praestābō.’ Nōn impetrāvit : condūxit piscātōriam nauculam, ingēnsque nāvīgium minimō secūta est.
- 10 Eadem apud Claudium uxōrī Scrībōniānī, cum illa profitērētur indicium : ‘Ego’, inquit, ‘tē audiam, cuius in gremiō Scrībōniānus occīsus est, et vīvis ?’ Ex quō manifestum est eī
- 11 cōnsilium pulcherrimae mortis nōn subitum fuisse. Quīn etiam, cum Thrasea, gener eius, dēprecārētur, nē morī pergeret, interque alia dīxisset : ‘Vīs ergō filiam tuam, sī mihi pereundum fuerit, morī mēcum ?’, respondit : ‘Sī tam diū tantāque concordīā vīxerit tēcum,
- 12 quam ego cum Paetō, volō.’ Auxerat hōc respōnsō cūram suōrum ; attentius cūstōdiēbātur ; sēnsit, et : ‘Nihil agitis’, inquit, ‘potestis enim efficere, ut male moriar, ut nōn moriar, nōn potestis.’ Dum haec dīcit, exsiluit cathedrā, adversōque parietī caput ingentī impetū impēgit,

et corrui. Focilāta : ‘Dīxeram’, inquit, ‘vōbīs inventūram mē quamlibet dūram ad mortem viam, sī vōs facilem negāssētis.’

- 13 Videntur haec tibi māiōra illō ‘Paete, nōn dolet’, ad quod per haec peruentum est ? Cum interim illud quidem ingēns fāma, haec nūlla circumfert. Unde colligitur, quod initiō dīxī, alia esse clāriōra, alia māiōra. Valē.

III, 21

Martialem poetam mortuum nuntians, ab eo laudatus eiusdem laudat ingenium.

GĀIUS PLĪNIUS CORNĒLIŌ PRĪSCŌ SUŌ SALŪTEM DĪCIT.

- 1 Audiō Valerium Mārtiālem dēcessisse, et molestē ferō. Erat homō ingeniōsus, acūtus,
2 ācer, et quī plūrimū in scrībendō et salis habēret et fellis, nec candōris minus. Prōsecūtus
eram viāticō sēcēdentem ; dederam hoc amīcitiae, dederam etiam versiculīs, quōs dē mē
3 composuit. Fuit mōris antīquī eōs, quī vel singulōrum laudēs vel urbium scrīpserant, aut
honōribus aut pecūniā ōrnāre ; nostrīs vērō temporibus ut alia speciōsa et ēgregia, ita hoc in
prīmīs exolēvit. Nam postquam dēsiimus facere laudanda, laudārī quoque ineptum putāmus.
4 Quaeris, quī sint versiculī, quibus grātiam rettulī ? Remitterem tē ad ipsum volūmen, nisi
5 quōsdam tenērem ; tū, sī placuerint hī, cēterōs in librō requīrēs. Alloquitur Mūsam, mandat, ut
domum meam Esquiliīs quaerat, adeat reverenter :

Sed, nē tempore nōn tuō disertam
pulsēs ēbria iānuam, vidētō ;
tōtōs dat tetricae diēs Minervae,
dum centum studet auribus virōrum
hoc, quod saecula posterīque possint
Arpīnīs quoque comparāre chartīs.
Sērās tūtior ībis ad lucernās ;
haec hōra est tua, cum furit Lyaeus,
cum rēgnat rosa, cum madent capillī.
Tunc mē vel rigidī legant Catōnēs.

- 6 Meritōne eum, quī haec dē mē scrīpsit, et tunc dīmīsī amīcissimē, et nunc ut
amīcissimum dēfūctum esse doleō ? Dedit enim mihi, quantum māximum potuit, datūrus
7 amplius, sī potuisset. Tametsī, quid hominī potest darī māius quam glōria et laus et aeternitās ?
At nōn erunt aeterna, quae scrīpsit ; nōn erunt fortasse, ille tamen scrīpsit, tamquam essent
futūra. Valē.

VI, 16

Rogatus Tacito amico, historiam scripturo, copiose narrat exitum C. Plinii Maioris avunculi, qui, ignibus pumibusque ex Vesuvio monte erumpentibus, anno 79 mortem obiit.

GĀIUS PLĪNIUS TACITŌ SUŌ SALŪTEM DĪCIT.

- 1 Petis, ut tibi avunculī meī exitum scrībā, quō vērū trādere posterīs possīs. Grātiās
2 agō ; nam videō mortī eius, sī celebrētur ā tē, immortalē glōriam esse prōpositam. Quamvīs
enim pulcherrimārum clāde terrārum, ut populī, ut urbēs memorābilī cāsū, quasi semper
vīctūrus occiderit, quamvīs ipse plūrima opera et mānsūra condiderit, multum tamen

3 perpetuitātī eius scrīptōrum tuōrum aeternitās addet. Equidem beātōs putō, quibus deōrum
mūnere datum est aut facere scrībenda aut scrībere legenda, beātissimōs vērō quibus utrumque.
Hōrum in numerō avunculus meus et suīs librīs et tuīs erit. Quō libentius suscipiō, dēposcō
etiam, quod iniungis.

4 Erat Mīsēnī, classemque imperiō praesēns regēbat. Nōnum Kalendās Septembrēs, hōrā
5 ferē septimā, māter mea indicat eī apparēre nūbem inūsitatā et magnitudīne et speciē. Ūsus
ille sōle, mox frīgidā, gūstāverat iacēns studēbatque ; poscit soleās, ascendit locum, ex quō
māximē mīrāculum illud cōspicī poterat. Nūbēs – incertum procul intuentibus ex quō monte
(Vesuvium fuisse postea cōgnitum est) oriēbātur –, cuius similitudinē et fōrmam nōn alia
6 magis arbor quam pīnus expresserit. Nam longissimō velut truncō ēlāta in altum quibusdam
rāmīs diffundēbātur, crēdō, quia recentī spīritū ēvecta, dein, senēscēntē eō, dēstitūta aut etiam
7 prout terram cineremve sustulerat. Magnum propiusque nōscendum, ut ērudītissimō virō
vīsum. Iubet liburnicam aptārī ; mihi, sī venīre ūnā vellem, facit cōpiam ; respondī studēre mē
mālle, et forte ipse, quod scrīberem, dederat.

8 Ēgrediēbātur domō ; accipit codicillōs Rēctīnae Tascī imminentī perīculō exterritae
(nam vīlla eius subiacēbat, nec ūlla nisi nāvibus fuga) : ut sē tantō discrīminī ēriperet, ōrābat.
9 Vertit ille cōnsilium et, quod studiōsō animō incohāverat, obit māximō. Dēdūcit quadrirēmēs,
ascendit ipse nōn Rēctīnae modo, sed multīs (erat enim frequēns amoenitās ōrae) lātūrus
10 auxilium. Properat illūc, unde aliī fugiunt, rēctumque cursum, rēcta gubernācula in perīculum
tenet, adeō solūtus metū, ut omnēs illīus malī mōtūs, omnēs figurās, ut dēprenderat oculīs,
dictāret ēnotāretque.

11 Iam nāvibus cinis incidēbat, quō propius accēderent, calidior et dēnsior ; iam pūmicēs
etiam nigrīque et ambustī et frāctī īgne lapidēs ; iam vadum subitum ruīnaque montis lītora
obstantia. Cūctātus paulum an retrō flecteret, mox gubernātōrī, ut ita faceret, monentī :
'Fortēs,' inquit, 'fortūna iuvat : Pompōniānum pete.'

12 Stabiīs erat, dīrēptus sinū mediō (nam sēnsim circumāctīs curvātisque lītoribus mare
īfunditur). Ibi, quamquam nōndum perīculō appropinquante, cōspicūō tamen et, cum
crēsceret, proximō, sarcinās contulerat in nāvēs, certus fugae, sī contrārius ventus resēdisset.
Quō tunc avunculus meus secundissimō invectus, complectitur trepidantem, cōsōlātur,
hortātur, utque timōrem eius suā sēcūrītate lēnīret, dēferrī in balineum iubet ; lōtus accubat,
cēnat, aut hilaris aut (quod aequē magnum) similis hilarī.

13 Interim ē Vesuviō monte plūribus locīs lātissimae flammae altaque incendia relūcēbant,
quōrum fulgor et clārītās tenebrīs noctis excitābātur. Ille agrestium trepidatiōne īgnēs relictōs
dēsertāsque vīllās per sōlitudinē ardere in remedium formīdinis dictitābat. Tum sē quietī
dedit, et quiēvit vērissimō quidem somnō ; nam meātus animae, quī illī propter amplitudinē
14 corporis gravior et sonantior erat, ab iīs, quī līminī obversābantur, audiēbātur. Sed ārea, ex
quā diaeta adībātur, ita iam cinere mixtisque pūmicibus opplēta surrēxerat, ut, sī longior in
15 cubiculō mora, exitus negārētur. Excitātus prōcēdit, sēque Pompōniānō cēterisque, quī
pervigilāverant, reddit. In commūne cōnsultant, intrā tēcta subsistant, an in apertō vagentur.
16 Nam crēbrīs vāstisque tremōribus tēcta nūtābant, et quasi ēmōta sēdibus suīs nunc hūc nunc
illūc abīre aut referrī vidēbantur. Sub diō rūsus, quamquam levium exēsōrumque pūmicum,
cāsus metuēbātur, quod tamen perīculōrum collātiō ēlēgit ; et apud illum quidem ratiō
ratiōnem, apud aliōs timōrem timor vīcit. Cervicālia capitibus imposita linteīs cōstringunt ;
id mūnimentum adversus incidentia fuit.

17 Iam diēs alibī, illīc nox omnibus noctibus nigrior dēnsiorque ; quam tamen facēs multae
variaque lūmina solvēbant. Placuit ēgredi in lītus, et ex proximō aspicere, ecquid iam mare

18 admitteret ; quod adhūc vāstum et aduersum permanēbat. Ibi super abiectum linteum recubāns
semel atque iterum frīgidam aquam poposcit hausitque. Deinde flammae flammārumque
19 praenuntius, odor sulphuris aliōs in fugam vertunt, excitant illum. Innītēns servulīs duōbus
assurrēxit, et statim concidit, ut ego colligō, crassiōre cālīgine spīritū obstrūctō, clausōque
stomachō, quī illī nātūrā invalidus et angustus et frequenter aestuāns erat.

20 Ubi diēs redditus (is ab eō, quem novissimē vīderat, tertius), corpus inventum integrum,
illaesum opertumque ut fuerat indūtus : habitus corporis quiēscētī quam dēfūctō similior.

21 Interim Mīsēnī ego et māter – sed nihil ad historiam, nec tū aliud quam dē exitū eius
22 scīre voluistī. Fīnem ergō faciam. Ūnum adiciam : omnia mē, quibus interfueram, quaeque
statim, cum māximē vēra memorantur, audieram, persecūtum. Tū potissima excerptēs ; aliud
est enim epistulam, aliud historiam, aliud amīcō, aliud omnibus scrībere. Valē.

VII, 5

Magno se uxoris desiderio teneri significat; et descriptionis quidem talis est effectus, ut miserationem commoveat sui.

GĀIUS PLĪNIUS CALPURNIAE HISPULLAE SUAE SALŪTEM DĪCIT.

1 Incrēdibile est, quantō dēsīderiō tuī tener. In causā amor p̄imum, deinde, quod nōn
cōnsuēvimus abesse. Inde est, quod magnam noctium partem in imāgine tuā vigil exigō ; inde,
quod interdiū, quibus hōrīs tē vīsere solēbam, ad diaetam tuam ipsī mē, ut vērissimē dīcitur,
pedēs dūcunt ; quod dēnique aeger et maestus ac similis exclusō ā vacuō limine recēdō. Ūnum
2 tempus hīs tormentīs caret, quō in forō et amīcōrum lītibus conteror. Aestimā tū, quae vīta
mea sit, cui requiēs in labōre, in miseriā cūrīsque sōlācium. Valē.

VIII, 24

Maximum, praenomen eius incertum, certe vero Traiani libertum et Plinii amicum, ad Graeciam ordinandam missum, admonet, ut antiquitatis cum reverentia humaniter civitates illas tractet liberas.

GĀIUS PLĪNIUS MĀXIMŌ SUŌ SALŪTEM DĪCIT.

1 Amor in tē meus cōgit, nōn ut praecipiam (neque enim praeceptōre egēs), admoneam
tamen, ut, quae scīs, teneās et observēs, aut nescīre melius.

2 Cōgitā tē missum in prōvinciam Achāiam, illam vēram et meram Graeciam, in quā
p̄imum hūmānitās, litterae, etiam frūgēs inventae esse crēduntur ; missum ad ōrdinandum
statum līberārum cīvitātum, id est ad hominēs māximē hominēs, ad līberōs māximē līberōs,
quī iūs ā nātūrā datum virtūte, meritīs, amīcitiā, foedere dēnique et religiōne tenuērunt.

3 Reverēre conditōrēs deōs et nōmina deōrum, reverēre glōriam veterem et hanc ipsam
senectūtem, quae in homine venerābilis, in urbibus sacra. Sit apud tē honor antīquitātī, sit
ingentibus factīs, sit fābulīs quoque. Nihil ex cuiusquam dīgnitāte, nihil ex lībertāte, nihil
etiam ex iactātiōne dēcerpseris.

4 Habē ante oculōs hanc esse terram, quae nōbīs mīserit iūra, quae lēgēs nōn victīs, sed
petentibus dederit, Athēnās esse, quās adeās, Lacedaemonem esse, quam regās ; quibus
reliquam umbram et residuum lībertātis nōmen ēripere dūrum, ferum, barbarum est.

Vidēs ā medicīs, quamquam in adversā valētūdine nihil servī ac līberī differant, mollius
tamen līberōs clēmentiusque tractārī. Recordāre, quid quaeque cīvitās fuerit, nōn ut dēspiciās,
5 quod esse dēsierit ; absit superbia, asperitās. Nec timueris contemptum. An contemnitur, quī
6 imperium, quī fascēs habet nisi humilis et sordidus, et quī sē p̄imus ipse contemnit ? Male

vim suam potestās aliōrum contumēliīs experītur, male terrōre venerātiō acqūiritur, longēque valentior amor ad obtinendum, quod velīs, quam timor. Nam timor abit, sī recēdās, manet amor, ac sicut ille in odium, hic in reverentiam vertitur.

7 Tē vērō etiam atque etiam (repetam enim) meminisse oportet officiū tuū titulum ac tibi ipsum interpretārī, quāle quantumque sit ordināre statum liberārum cīvitātum. Nam quid
8 ordinātiōne cīvīlius, quid libertāte pretiōsius ? Porrō quam turpe, sī ordinātiō ēversiōne, libertās servitūte mūtētur !

Accēdit, quod tibi certāmen est tēcum : onerat tē quaestūrae tuae fama, quam ex Bīthyniā optimam revexistī ; onerat testimōnium pīncipis ; onerat tribūnātus, praetūra, atque
9 haec ipsa lēgātiō quasi praemium data. Quō magis nītendum est, nē in longinquā prōvinciā quam suburbānā, nē inter servientēs quam liberōs, nē sorte quam iūdiciō missus, nē rudis et incōgnitus quam explōrātus probātusque, hūmānior, melior, perītior fuisse videāris, cum sit aliōquī, ut saepe audistī, saepe lēgistī, multō dēfōrmius amittere quam nōn assequī laudem.

10 Haec velim crēdās, quod initiō dixī, scripsisse mē admonentem, nōn praecipientem ; quamquam praecipientem quoque. Quippe nōn vereor, in amōre nē modum excesserim. Neque enim perīculum est, nē sit nimium, quod esse māximum dēbet. Valē.

IX, 36

Amico quaerenti, quam vitae rationem et studiorum in secessu seu villa temporibus teneat aestivis, exponit.

GAIUS PLINIUS FUSCŌ SUŌ SALŪTEM DĪCIT.

1 Quaeris, quemadmodum in Tūscīs diem aestāte dispōnam. Ēvigilō cum libuit, plērumque circā hōram pīmam, saepe ante, tardius rārō. Clausae fenestrae manent ; mīrē enim silentiō et tenebrīs ab iīs, quae āvocant, abductus et liber et mihi relictus, nōn oculōs animō, sed animum oculīs sequor, quī eadem, quae mēns vident, quotiēns nōn vident alia.
2 Cōgitō, sī quid in manibus, cōgitō ad verbum scribentī emendantīque similis, nunc pauciōra nunc plūra, ut vel difficile vel facile compōnī tenērīve potuērunt. Notārium vocō et, diē
3 admissō, quae fōrmāveram dictō ; abit rūsusque revocātur, rūsusque dīmittitur. Ubi hōra quārta vel quīnta (neque enim certum dīmēsumque tempus), ut diēs svāsit, in xystum mē vel cryptoporticum cōnferō, reliqua meditor, et dictō. Vehiculum ascendō. Ibi quoque idem, quod ambulāns aut iacēns ; dūrat intentiō mūtātiōne ipsā refecta. Paulum redormiō, dein ambulō, mox ōrātiōnem Graecam Latīnamve clārē et intentē nōn tam vōcis causā quam stomachī legō ;
4 pariter tamen et illa firmātur. Iterum ambulō, ungor, exerceor, labor. Cēnantī mihi, sī cum uxōre vel paucīs, liber legitur ; post cēnam cōmoedia aut lyristēs ; mox cum meīs ambulō,
5 quōrum in numerō sunt ērudītī. Ita variīs sermōnibus vespera extenditur, et, quamquam longissimus, diēs bene conditur.

6 Nōn numquam ex hōc ordine aliqua mūtantur : nam, sī diū iacuī vel ambulāvī, post somnum dēmum lēctiōnemque nōn vehiculō, sed, quod brevius quia velōcius, equō gestor. Interveniant amīcī ex proximīs oppidīs, partemque diēi ad sē trahunt, interdumque lassō mihi opportūnā interpellātiōne subveniunt. Vēnor aliquandō, sed nōn sine pugillāribus, ut, quamvīs nihil cēperim, nōn nihil referam. Datur et colōnīs, ut vidētur ipsīs, nōn satis temporis, quōrum mihi agrestēs querēlae litterās nostrās et haec urbāna opera commendant. Valē.

X, 96

De Christianorum rebus quaerendis accurate perscribit ad Traianum consulendum, dubitans num recte fecerit.

GĀIUS PLĪNIUS TRĀIĀNŌ IMPERĀTŌRĪ.

1 Sollemne est mihi, domine, omnia, dē quibus dubitō, ad tē referre. Quis enim potest
 melius vel cūctātiōnem meam regere vel īgnōrantiam īnstruere ? Cōgnitiōnibus dē
 2 Chrīstiānīs interfui numquam : ideō nesciō, quid et quātenus aut pūnīri soleat aut quaerī. Nec
 mediocriter haesitāvī, sitne aliquod discrīmen aetātum, an quamlibet tenērī nihil ā
 rōbustiōribus differant ; dētur paenitentiae venia, an eī, quī omnīnō Chrīstiānus fuit, dēsisse
 nōn prōsit ; nōmen ipsum, sī flāgitiīs careat, an flāgitia cohaerentia nōminī pūniantur. Interim,
 3 in iīs, quī ad mē tamquam Chrīstiānī dēferēbantur, hunc sum secūtus modum. Interrogāvī
 ipsōs, an essent Chrīstiānī. Cōfidentēs iterum ac tertiō interrogāvī supplicium minātus ;
 persevērantēs dūcī iussī. Neque enim dubitābam, quālecumque esset, quod fatērentur,
 4 pertināciam certē et īnflexibilem obstinātiōnem dēbere pūnīri. Fuērunt aliī similis āmentiae,
 quōs, quia cīvēs Rōmānī erant, annotāvī in urbem remittendōs.

Mox ipsō tractātū, ut fierī solet, diffundente sē crīmine, plūrēs speciēs incidērunt.

5 Prōpositus est libellus sine auctōre multōrum nōmina continēns. Quī negābant esse sē
 Chrīstiānōs aut fuisse, cum, praeunte mē, deōs appellārent, et imāginī tuae, quam propter hoc
 iusseram cum simulācrīs nūminum afferrī, tūre ac vīnō supplicārent, praetereā male dīcerent
 6 Chrīstō, quōrum nihil cōgī posse dīcuntur, quī sunt rē vērā Chrīstiānī, dīmittendōs putāvī. Aliī
 ab indice nōminātī esse sē Chrīstiānōs dīxērunt, et mox negāvērunt ; fuisse quidem sed
 7 dēsisse, quīdam ante triennium, quīdam ante plūrēs annōs, nōn nēmō etiam ante vīgintī. Hī
 quoque omnēs et imāginem tuam deōrumque simulācra venerātī sunt, et Chrīstō male
 dīxērunt. Affirmābant autem hanc fuisse summam vel culpae suae vel errōris, quod essent
 solitī statō diē ante lūcem convenīre, carmenque Chrīstō quasi deō dīcere sēcum invicem,
 sēque sacrāmētō nōn in scelus aliquod obstringere, sed nē fūrta, nē latrōcinia, nē adulteria
 8 committerent, nē fidem fallerent, nē dēpositum appellātī abnegārent. Quibus perāctīs, mōrem
 sibi discēdendī fuisse rūsusque coeundī ad capiendum cibum, prōmiscuum tamen et
 innoxium ; quod ipsum facere dēsisse post ēdictum meum, quō secundum mandāta tua
 9 hetaeriās esse vetueram. Quō magis necessārium crēdidī ex duābus ancillīs, quae ministrae
 dīcēbantur, quid esset vērī, et per tormenta quaerere. Nihil aliud invēnī quam superstitiōnem
 prāvam et immodicam.

10 Ideō, dīlātā cōgnitiōne, ad cōsulendum tē dēcucurrī. Vīsa est enim mihi rēs dīgna
 cōsultātiōne, māximē propter perīclitantium numerum. Multī enim omnis aetātis, omnis
 ōrdinis, utrīusque sexūs etiam vocantur in perīculum, et vocābuntur. Neque cīvitatēs tantum,
 sed vīcōs etiam atque agrōs superstitiōnis istīus contāgiō pervagāta est ; quae vidētur sistī et
 corrigī posse. Certē satis cōnstat prope iam dēsōlāta templa coepisse celebrārī, et sacra
 sollemnia diū intermissa repetī passimque vērīre carnem victimārum, cuius adhūc rārissimus
 emptor inveniēbātur. Ex quō facile est opīnārī, quae turba hominum ēmendārī possit, sī sit
 paenitentiae locus.